

Florin PINTESCU

**POLITICILE SUA, GERMANIEI ȘI RUSIEI
ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC**

(1990 – 2018)

Considerații geoeconomice, geoculturale și geostrategice

Cuprins

INTRODUCERE.....	5
-------------------------	----------

CAPITOLUL 1

GEOPOLITICA „FRONTIERELOR” ȘI A SFERELOR DE INFLUENȚĂ.

CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE.....	15
--	-----------

1.1. Geografia politică, geopolitica, geoeconomia, geostrategia, geocultura. Definiții și accepțiuni.....	17
1.2. Semnificația dinamică a termenului „frontieră”.....	30
1.3. Frontiera în viziunea școlii anglo-saxone.....	31
1.4. Frontiera în cadrul școlii franceze de geopolitică.....	34
1.5. Școala germană și geopolitica frontierei.....	36
1.6. Frontiera, văzută de școala română de geopolitică.....	43
1.7. Sferele de influență.....	52

CAPITOLUL 2

PRIZONIERA ACȚIUNII „FRONTIERELOR”. ROMÂNIA ÎN 1989 – ATUURI ȘI

SLĂBICIUNI.....	55
------------------------	-----------

2.1. Situația geoeconomică a României în 1989.....	57
2.2. Situația geoculturală a României în ultimii ani ai regimului Ceaușescu.....	81
2.3. Situația geostrategică.....	89

CAPITOLUL 3

POLITICILE STATELOR UNITE ALE AMERICII ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC DUPĂ

EVENTIMENTELE DIN DECEMBRIE 1989.....	97
--	-----------

3.1. Aspecte geoistorice.....	99
3.2. Considerații geoculturale.....	105
3.3. Aspecte geoeconomice.....	122
3.4. Considerații geostrategice.....	134
3.5. Studiu de caz: NATO și problemele geopolitice ale României.....	139

CAPITOLUL 4

GERMANIA ȘI ROMÂNIA POST 1989. ASPECTE GEOISTORICE, GEOECONOMICE, GEOCULTURALE ȘI GEOSTRATEGICE.....

151

4.1. Aspecte geoistorice.....	152
4.2. Considerații geoculturale	155
4.3. Aspecte geoeconomice.....	159
4.4. Aspecte geopolitice.....	166
4.5. Considerații geostrategice	169

CAPITOLUL 5

POLITICILE FEDERAȚIEI RUSE ÎN ROMÂNIA POST 1991.....

175

5.1. Importanța geopolitică planetară a Rusiei.....	176
5.2. Relațiile româno-ruse. Considerații geoistorice.....	179
5.3. Considerații geoculturale	187
5.4. Aspecte geoeconomice.....	196
5.5. Considerații geostrategice	201
5.6. Studiu de caz: România, Rusia și Republica Moldova.....	206

CONCLUZII

221

ANEXE.....

229

BIBLIOGRAFIE

277

Abstract.....

293

Indice nume.....

303

CAPITOLUL 1

GEOPOLITICA „FRONTIERELOR” ȘI A SFERELOR DE INFLUENȚĂ. CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE

Motto: *Astăzi, popoarele nu se mai raportează unele la altele, ci, fiecare separat și toate laolaltă, la unul și același fenomen: frontiera europeană. Europa este un fenomen de frontieră universală*⁴²

După euforia generată de sfârșitul Războiului Rece (1989), urmată de destrămarea URSS (1991)⁴³ și de dispariția lumii bipolare, fapt ce a generat iluzia unei bunăstări perpetue în lumea unipolară, protejată de o *Pax Americana* eternă, criza economică mondială declanșată în 2007⁴⁴ (a căror efecte se manifestă încă!) a readus în atenția oamenilor vechiul dicton al autorului de comedii Titus Maccius Plautus, completat și popularizat de Thomas Hobbes: *Homo homini lupus est*. Dictonul în cauză trimite direct și implicit la învățămintele geopoliticii. Această știință relativ tânără (Rudolf Kjellen, profesor de știința statului la Uppsala, a inventat și lansat în circuitul public abia în aprilie 1899 termenul *Geopolitik*)⁴⁵ conchide practic de la începuturi că naturii umane și statelor le sunt inerente mai degrabă conflictul decât liniștea, mai curând starea de război decât starea de pace. Într-un cuvânt, geopolitica analizează o societate umană tot tipic hobbesiană, în care există un „război al tuturor în contra tuturor” (*bellum omnium contra omnes*).

După 2007, ordinea geopolitică planetară este bulversată de faptul că omenirea a intrat într-o lume multipolară, în care SUA se menține încă în calitate de unică superputere doar la nivel militar, nu și economic, iar globalizarea a fost stopată (sau cel puțin încetinită!) momentan de renașterea militară a Rusiei și avântul economic al Chinei. În plus, acțiunile Chinei și Rusiei contestă deschis

⁴² Ilie Bădescu, Dan Dungaci et al. (1995), *Sociologia și geopolitica frontierei*, vol. 1, București, Editura Floare Albastră, p. 2.

⁴³ În iunie 1991 Boris Elțin devine președinte al Rusiei. Pe 25 decembrie 1991, Mihail Gorbaciov părăsea în mod oficial biroul de președinte al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (Dmitri Volkogonov (1998), *The Rise and Fall of the Soviet Empire. Political Leaders from Lenin to Gorbachev*, edited and translated by Harold Shukman, London, Harper Collins Publishers, pp. 524 și 529).

⁴⁴ Ale cărei efecte nu s-au sfârșit practic încă. Specialiștii prevedeau o nouă criză pentru 2016 – Daniel Dăianu (2018), *Un nou val de criză în lume în 2016?* în Idem (2018), *Băncile centrale, criza și postcriza. România și Uniunea Europeană încotro?*, Iași, Editura Polirom, pp. 38-39.

⁴⁵ Ion Conea, *Geopolitica. O știință nouă*, în Ion Conea, Anton Golopenția, M. Popa-Veres (1939), *Geopolitica*, Craiova, Editura Ramuri, p. 5.

leadership-ul mondial al SUA exercitat post 1991, conducând practic la redesenarea hărții economice și politice a lumii. În acest context, analizele geopolitice oneste (implicit, geoistorice, geoeconomice, geoculturale sau geostrategice) pot influența în mod fast sau nefast acțiunile celor care dirijează soarta popoarelor⁴⁶.

În cazul țărilor mici, cu potențial geopolitic redus, aceste analize trebuie să pornească neapărat (istoria a demonstrat copios acest lucru) de la noțiunile „frontieră” și „sferă de influență”. Într-adevăr, un stat cu potențial geopolitic redus intră în „sfera de influență” a unui actor internațional cu potențial geopolitic mediu sau mare. Înainte de a intra însă în „sfera de influență” a respectivului actor internațional, statul mic suferă, în majoritatea cazurilor, acțiunea înaintării „frontierei/frontierelor” (văzută în sens geopolitic, dinamic, în calitate de proces) acestuia. În cele ce urmează, oferim cititorului detalii esențiale privitoare la cele două noțiuni mai sus menționate pentru a arăta că România a suferit înainte de 1989 acțiunea unui anumit tip de frontieră și a schimbat, ulterior, sferele de influență.

Schema de realizare practică a capitolului este următoarea: în prima parte a demersului nostru științific vom oferi o serie de aprecieri și precizări privind termenii geografie politică, geopolitică, geoeconomie, geostrategie, geocultură. Ulterior, vom insista asupra prezentării și analizei termenului „frontieră”, vehiculat de cei mai importanți reprezentanți ai școlilor geopolitice anglo-saxonă, franceză, germană și română. Ne-am oprit la definițiile acestor școli din motive științifico-pragmatice: școala anglo-saxonă este promotoarea accepțiunii dinamice a noțiunii de frontieră, folosită în lucrarea noastră; școala franceză a lansat prin Michel Foucher noțiunea specială *horogeneză* („geneza frontierelor”) jucând rolul de lider internațional în geopolitica frontierelor; școala germană de geopolitică a lansat explicații fundamentale ce țin de geopolitica frontierei (atât în sens static, cât și dinamic), influențându-i considerabil, sub acest aspect, pe geopoliticienii români din perioada interbelică. În plus, „frontiera” germană se manifestă pregnant asupra României; școala română de geopolitică din perioada interbelică și cea post 1990 a lansat abordări științifice fundamentale în domeniul geopoliticii frontierelor.

Datorită vastității materialului aflat la dispoziție, ne-am oprit, în cazul definițiilor referitoare la geografie politică, geopolitică și subramurile sale doar la cele care fie prezintă filiația istorică a termenilor, fie ajută la fundamentarea demersului științific al acestei lucrări. În cazul definițiilor și explicațiilor

⁴⁶ „Se spune că, dacă liderii unui stat puternic știu geopolitică, atunci, acesta se va extinde; dacă liderii unui stat slab știu geopolitică, atunci, acesta va supraviețui; pe de altă parte, dacă liderii unui stat puternic nu știu geopolitică, atunci, acesta își va pierde prestigiul; iar dacă liderii unui stat slab nu știu geopolitică, atunci, acesta va sucomba” – Cozmin Gușă (2011), *Imperialism în postcomunism. Geopolitica dezordinii în fostul lagăr socialist*, postfață de Dan Dungaci, București, Adevărul Holding, p. 29).

referitoare la dinamica frontierei, le-am ales doar pe cele oferite de creatorii de școală. Totodată, am preferat să oferim cititorului, pe lângă traducerea în limba română, diverse citate în original ori de câte ori a fost vorba de noțiuni, concepte fundamentale și definiții mai dificil de tradus deoarece considerăm că, în aceste cazuri, regula *traduttore, traditore* funcționează aproape întotdeauna.

În finalul capitolului, vom analiza noțiunea „sferă de influență”, arătând apoi, pe parcursul cărții, cum sub acțiunea „frontierei” occidentale, care a generat sfârșitul Războiului Rece, România a schimbat sfera de influență sovietică cu cea occidentală.

Evident, toate aceste definiții și considerații, inserate în continuare, trebuie considerate de către cititor ca făcând parte din baza metodică, pe baza căreia vor fi realizate viitoarele capitole ale lucrării.

1.1. Geografia politică, geopolitica, geoeconomia, geostrategia, geocultura. Definiții și accepțiuni

Friedrich Ratzel (1844-1904) și Halford J. Mackinder (1861-1947) sunt considerați de către majoritatea specialiștilor în geopolitică drept „părinții fondatori” atât ai geografiei politice, cât și ai geopoliticii⁴⁷. În tot cazul, pornind de la scrierile celor doi gânditori, s-a dezvoltat treptat și codificat o cale distinctă de abordare a politicii internaționale⁴⁸.

Cu toate acestea, până în prezent persistă practic un dezacord între adepții și/sau susținătorii „geografiei politice” și cei ai „geopoliticii” tinzându-se fie spre o echivalare a termenilor, fie spre demonstrarea preeminenței unuia asupra altuia.

Oferim însă mai întâi, în ordine cronologică, o serie de definiții reprezentative ale geografiei politice (din care a derivat geopolitica), geopoliticii și subramurilor acesteia. În cazul fiecărei noțiuni tratate vom oferi și definiții ale specialiștilor din România sau Republica Moldova. La finalul definițiilor referitoare la geopolitică și subramurile sale, vom însera un punct de vedere propriu privitor la dezacordul dintre adepții și/sau susținătorii geografiei politice

⁴⁷ Vezi de exemplu Martin Ira Glassner (1996), *Political Geography*, second edition, New York et al., John Wiley & Sons, Inc., p.13, cu referire la Friedrich Ratzel, în calitate de părinte al geografiei politice; Gearóid Ó. Tuathail (2005), *Critical Geopolitics. The Politics of Writing Global Space*, Londra, Taylor & Francis e-Library, p. 17, cu referire la Friedrich Ratzel și Halford J. Mackinder, în calitate de „părinți fondatori” ai unei „tradiții geopolitice”; Alexandros Stogiannos (2019), *The Genesis of Geopolitics and Friedrich Ratzel. Dismissing the Myth of the Ratzelian Geodeterminism*, Springer Nature Switzerland AG, pp. 9-10 – opinii pro privitoare la Ratzel ca „părinte fondator” al geopoliticii, fie și parțial.

⁴⁸ Gearóid Ó. Tuathail (2005), *op. cit.*, p. 17.

și ai geopoliticii. Totodată, vom insera și propria părere privitoare la definiția și domeniul de aplicare al geopoliticii.

Geografia politică

Friedrich Ratzel considera în 1897 că geografia politică „își poate construi teoria despre stat numai pe solul dat al pământului. Statul nu poate fi decât o entitate umană, dar una care înflorește numai pe sol. Contactul cu problemele sociologiei și științei statului (științelor politice) este inevitabil; și, bineînțeles, legile geografiei politice trebuie, în mod firesc, să facă parte din legile istoriei. Dar geografia trebuie să dea o mână de ajutor aici, pentru că este o chestiune de concepție și muncă geografică autentică și o geografie politică veritabilă poate fi, în termeni de construire, metodă și scop, numai geografică”⁴⁹.

Definiția „părintelui geografiei politice și geopoliticii” (deși Friedrich Ratzel nu a folosit în scrierile sale termenul *Geopolitik!*) a rămas, în general, valabilă până astăzi, deși nu există un consens între specialiști cu privire la domeniul *exact* de studiu al geografiei politice.

Jacques Soppelsa consideră că geografia politică descrie „organizarea lumii împărțită în state, la un moment dat”⁵⁰.

Martin Ira Glassner (1932 -) arată că „geografii sunt preocupați de aspectele spațiale ale mediilor fizic și uman ale planetei noastre, și în special de interrelațiile lor; geografii politici sunt preocupați de aspectele politice ale acestor interrelații”⁵¹. În continuare, acesta ne arată – urmând tradiția lui Friedrich Ratzel (vezi *supra*) că specialiștii în științe politice, sociologie și științe sociale au adus contribuții de valoare în sfera geografiei politice⁵².

Profesorul Voicu Bodocan de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca oferă o definiție amplă a geografiei politice, pe care o vom expune în cele ce urmează. Astfel, în viziunea sa, geografia politică este „ramura geografiei care se ocupă cu studiul relației dintre procesele politice și mediul geografic ...

⁴⁹ Friedrich Ratzel (1925), *Politische Geographie*, mit 47 Kartenskizzen, ediția a treia revăzută și completată de Eugen Oberhammer, München & Berlin, Druck und Verlag von R. Oldenbourg, pp. III-IV: „Die politische Geographie kann aber ihre Lehre vom Staat nur auf dem gegebenen Boden der Erde aufbauen. Der Staat kann ihr nur ein menschliches Gebilde sein, aber eines, das nur auf dem Boden der Erde gedeiht. Die Berührung von Problemen der Soziologie und der Staatswissenschaft ist dabei nicht zu vermeiden; auch müssen die Gesetzmäßigkeiten der politischen Geographie naturgemäß einen Teil der Gesetzmäßigkeiten der Geschichte bilden. Aber die Geographie muß hier selbst Hand anlegen, denn es handelt sich um echt geographische Auffassung und Arbeit, und eine rechte politische Geographie kann nach Anlage, Methode und Ziel doch nur geographisch sein”.

⁵⁰ Jacques Soppelsa et al. (1988), *Lexique de géopolitique*, Paris, Dalloz, p. 128.

⁵¹ Martin Ira Glassner (1996), *op.cit.*, p. 6.

⁵² *Ibid.*, p. 12.

Geografia politică studiază pe de o parte, relația dintre individ sau comunitatea umană și suprafața terestră unde acesta trăiește și își desfășoară activitatea, relație privită prin prisma influențelor pe care teritoriul respectiv, prin caracteristicile sale cantitative și calitative, le are asupra comportamentului politic uman, și pe de altă parte, influențele pe care le au deciziile politice asupra teritoriului, atât din domeniul continental, cât și din cel maritim⁵³.

Cel mai recent, Colin Flint și Peter J. Taylor consideră că geografia politică este o subdisciplină a geografiei, care studiază relațiile dintre spațiu și putere⁵⁴.

Geopolitica

Întemeietorul termenului *Geopolitik*, Johan Rudolf Kjellén, arăta în 1916 că geopolitica este știința statului, înțeles ca organism geografic, operând în spațiu⁵⁵.

Într-o lucrare din 1920, acesta preciza însă: „Cuvântul a fost formulat pentru întâia dată într-o lecție publică în Aprilie 1899, care mai târziu a apărut în seria <<Inledning till Sveriges geografi>> (1900)⁵⁶, având la început același înțeles ca „geografia politică” a lui Ratzel și întrucâtva chiar ca Antropogeografia lui⁵⁷.”

Lansând în spațiul științific și public acest neologism format din două cuvinte grecești (γη/gê = pământ și πολιτική/politiké = politică), profesorul de știința statului de la universitatea din Uppsala a declanșat o controversă ce continuă până în zilele noastre, privitoare la sensul, domeniul și metodele de cercetare ale noii științe. În cele ce urmează, punem la dispoziția cititorului o serie de definiții reprezentative ale noii științe, care să ilustreze această aserțiune.

Într-o lucrare-manifest apărută în 1928 în Germania era postulată desprinderea clară a geopoliticii de geografia politică și, totodată, „ideologizarea” (punerea în slujba statului) sa.

„Geopolitica este teoria dependenței evenimentelor politice de teritoriu. Ea-și are temelia sigură în geografie, îndeosebi în geografia politică, care este teoria ființelor politice de pe glob și a structurii lor. Geopolitica urmărește să furnizeze indicații pentru acțiunea politică și să fie îndreptar în viața politică. Natura spațiilor pământului, pe care geografia o cuprinde, definește cadrul pentru geopolitică, în interiorul căruia procesele politice trebuie să-și urmeze cursul pentru a-și asigura succesul pe termen lung. Desigur, responsabilii (Träger) vieții

⁵³ Voicu Bodocan (1997), *Geografie politică*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, p. 9.

⁵⁴ Colin Flint, Peter J. Taylor (2018), *Political Geography. World-Economy, Nation State and Locality*, ediția a șaptea, Routledge, Londra și New York, p. 1.

⁵⁵ *Apud* Alexandros Stogiannos, *op. cit.*, p. 18.

⁵⁶ *Introducere la geografia Suediei*, nota ns.

⁵⁷ Rudolf Kjellén (1920), *Grundriss zu einem System der Politik*; Leipzig, S. Hirzel Verlag, p. 40.

politice vor trece ocazional dincolo de acest cadru, dar mai devreme sau mai târziu legătura cu pământul se va afirma mereu. În sensul acestei recunoașteri, geopolitica urmărește să furnizeze instrumentele de acțiune politică și să ghideze drumul în viața politică. ... Geopolitica vrea și trebuie să devină conștiința geografică a statului”⁵⁸.

Ulterior, într-un text din 1931 redactat pentru a fi rostit la radio, Karl Haushofer arăta că geopolitica, după Primul Război Mondial, a continuat să se dezvolte într-o manieră foarte vie, „în combinația sa de geografie, istorie, știință politică, economie politică și sociologie”⁵⁹.

Pe fondul divergențelor interbelice dintre oamenii de știință germani, francezi, britanici și americani cu privire la asemănările și diferențierile dintre geografia politică și geopolitică, ba chiar la negarea dreptului la existență a ultimei de către oamenii de știință francezi, cercetările aprofundate ale geografului și geopoliticianului român Ion Conea au limpezit fondul problemei. Concluziile sale, publicate inițial în „Sociologie românească”, nr. 9-10 din 1937, retipărite apoi într-o broșură independentă din 1939, rămân, după părerea noastră, valabile până astăzi.

„Așa dar: această știință în devenire, care este geopolitica, se conturează ca o știință a vieții politice și economice planetare *actuale*. Ea va fi totdeauna o știință a zilei, adică a fenomenelor de această natură, care se petrec „astăzi”. Geopolitica de astăzi va fi mâine *istorie*, așa cum istoria oricărei epoci din trecut a fost geopolitică pentru timpul și în timpul când se petreceau faptele pe care noi azi le privim ca istorie. Geopolitica analizează, compară și clasifică faptele din viața planetară *condiționate, cum am spus, mai ales geografic*” (sublinierile autorului, în text)⁶⁰.

După cel de-al doilea război mondial, geopolitica profesată de învățații germani (semnificativ ideologizată și pusă în slujba nazismului) a fost discreditată. Martin Ira Glassner arată că geopolitica germană din perioada interbelică, adusă la expresia sa clasică de către generalul Karl Haushofer (1869-1946), s-a bazat pe teoria statului organic, profesată de Johan Rudolf Kjellén și Friedrich Ratzel și pe geostrategia inițiată de amiralul american Alfred Thayer Mahan (1840-1914) și de către geograful britanic Sir Halford J. Mackinder (1861-

⁵⁸ Karl Haushofer, Erich Obst, Hermann Lautensach, Otto Maul, *Über die historische Entwicklung des Begriffs Geopolitik*, în Karl Haushofer, Erich Obst, Hermann Lautensach, Otto Maul (1928), *Bausteine zur Geopolitik. Mit 20 Skizzen*, Berlin-Grunewald, Kurt Vowinkel Verlag, p. 27. Acest citat, ușor prescurtat, este reprodus și în Richard Hennig (1928), *Geopolitik. Die Lehre vom Staat als Lebewesen. Mit 64 Karten im Text*, Wiesbaden, Springer Fachmedien, p. 9.

⁵⁹ Karl Haushofer (1986), *De la géopolitique*, traduit de l'allemand par André Meyer, Préface de Jean Klein, Introduction de Hans-Adolf Jacobsen, Paris, Librairie Arthème Fayard, p. 101.

⁶⁰ Ion Conea, *op. cit.*, pp. 93-94.

1947). În viziunea autorului american, teoria Statului Organic a luat sfârșit odată cu Geopolitica germană (*Geopolitik*) profesată de generalul Haushofer, însă geostrategia a supraviețuit până în zilele noastre⁶¹.

Cât despre raportul dintre geografia politică și geopolitică, Martin Ira Glassner arăta următoarele: „din păcate, mulți oameni, inclusiv unii geografi, confundă geografia politică cu geopolitica. *Geopolitica, însă, este doar unul dintre subiectele studiate de geografii politici* (subl.ns.). Se preocupă în principal de studiul statelor în contextul fenomenelor spațiale globale, în încercarea de a înțelege atât bazele puterii de stat, cât și natura interacțiunilor dintre state”⁶².

În a doua parte a secolului XX s-a manifestat opinia că geopolitica nu este o știință, ci o metodă. Totodată, în ultimul deceniu al acestui secol a luat naștere așa-zisa „geopolitică critică”. De parcă tabloul evoluției acestei științe nu era suficient de complicat, la începutul secolului XXI se manifestă revalorizarea așa-zisei geopolitici „clasice”⁶³ și chiar „reîntoarcerea geopoliticii” în Europa⁶⁴.

Referitor la primul aspect, Michel Foucher arăta că geopolitica „este o metodă globală de analiză geografică a situațiilor sociopolitice concrete avute în vedere așa cum sunt ele localizate și a reprezentărilor obișnuite care le descriu”⁶⁵.

Gearóid Ó. Tuathail (numele scris în formă irlandeză; alias Gerard Toal, numele scris în formă engleză), profesor de afaceri internaționale la Universitatea de Stat din Virginia, născut în 1962, unul dintre creatorii așa-zisei „geopolitici critice”, arăta că geopolitica este un concept al secolului XX care funcționează ca un punct de întâlnire (gathering point) ce conferă un sens (înțeles) geografic referitor la „politica internațională”⁶⁶.

Francezul Paul Claval arăta că „geopolitica ia în considerare totalitatea preocupărilor actorilor prezenți pe scena internațională, fie că este vorba despre politicieni, diplomați, militari, de organizații nonguvernamentale sau de opinia publică. Ea este interesată de calculele unora sau altora și de ceea ce îi împinge să acționeze. Este sensibilă la ceea ce, în planurile protagoniștilor, reflectă eterogenitatea spațiului, condițiile naturale, istoria, religia, diversitatea etnică.

⁶¹ Martin Ira Glassner, *op. cit.*, p. 333, schema.

⁶² *Ibid.*, p. 322.

⁶³ A se vedea, sub acest aspect, mai cu seamă capitolele 4 și 5 (*Classical Geopolitical Assumptions și Classical Geopolitical Theories*) din lucrarea lui Phil Kelly (2016), *Classical Geopolitics. A New Analytical Model*, Stanford, California, Stanford University Press, pp. 70-135.

⁶⁴ Stefano Guzzini, Editor (2012), *The Return of Geopolitics in Europe? Social Mechanisms and Foreign Policy Identity Crisis*, New York, Cambridge University Press.

⁶⁵ Michel Foucher (1988), *Fronts et frontières. Un tour du monde géopolitique*, Paris, Fayard, p. 439.

⁶⁶ Gearóid Ó. Tuathail, *op. cit.*, p. 51.

Este interesată de obiectivele ce vizează cooperarea sau destinderea relațiilor, dar și de utilizarea forței sau de jocurile viclene”⁶⁷.

Colin Flint, în prezent profesor de geografie politică la Utah State University, arăta textual că geopolitica contemporană, printre altele, „identifică sursele, practicile și reprezentările care permit controlul teritoriului și extracția resurselor”⁶⁸.

Geopoliticianul iranian, Mohammad Reza Hafeznia arată că geopolitica reprezintă „studiul relațiilor mutuale dintre geografie, putere și politică”⁶⁹.

Dragoș Frăsineanu consideră că geopolitica este „o disciplină științifică al cărei obiect de studiu constă în interpretarea relațiilor internaționale trecute, prezente și viitoare, din perspectiva influenței factorilor geografici, în complexitatea lor sistemică, asupra politicii mondiale”⁷⁰.

Profesorul universitar de la Chișinău Alexandru Burian, doctor habilitat în drept, sintetizează, cu deosebită finețe, „foaia de parcurs” a geopoliticii pe parcursul secolului XX.

„Geopolitica a început să se afirme ca știință la începutul sec. al XX-lea, iar la sfârșitul aceluiași secol s-a statornicit deja în calitate de sistem. O asemenea disproporție între instituționalizarea și actualizarea sa în calitate de doctrină conceptuală și (un) anumit tip de practică se explică prin faptul că geopolitica, în calitate de știință, nu putea să anticipeze dezvoltarea geografiei fizice și politice, economiei politice și geografiei militare, statisticii, eticii și etnopsihologiei, au unui șir de alte științe umaniste și tehnice, a căror sinteză ea a și devenit, reprezentând prin sine științe sociale calitativ noi”⁷¹

Geograful și geopoliticianul american Saul Bernhard Cohen (1925 -) emite o părere interesantă asupra rolului și, implicit, esenței geopoliticii, pe care o expunem în cele ce urmează: „Adevărata valoare a geopoliticii moderne este cea de analiză științifică a factorilor geografici ce stau la baza relațiilor internaționale și călăuzesc interacțiunile politice. O asemenea analiză nu determină direcțiile pe care guvernarea statului le poate lua. Cu toate acestea, determină (arată) direcțiile

⁶⁷ Paul Claval (2001), *Geopolitică și geostrategie. Gândirea politică, spațiul și teritoriul în secolul al XX-lea*, traducere Elisabeta Maria Popescu, prefață Octavian Mândruț, București, Editura Corint, p. 10.

⁶⁸ Colin Flint (2006), *Introduction to geopolitics*, Londra și New York, Routledge, p. 16.

⁶⁹ Mohammad Reza Hafeznia (2007), *A new definition of geopolitics*, în „GeoPolitica. Revistă de Geografie Politică, GeoPolitică și GeoStrategie”, anul V, nr. 22 (2/2007), p. 32.

⁷⁰ Dragoș Frăsineanu (2007), *Geopolitica*, ediția a doua revăzută și adăugită, București, Editura Fundației României de Mâine, p. 15.

⁷¹ Alexandru Burian (2008), *Geopolitica lumii contemporane. Curs de lecții*, ediția a II-a (revăzută și adăugită), Chișinău, CEP USM, p. 6.

prezente dezirabile și alertează decidenții politici cu privire la impactul probabil al deciziilor lor asupra acestor relații și interacțiuni”⁷².

În sfârșit, Lucian-Ștefan Dumitrescu consideră că „geopolitica înseamnă studiul puterii, dar sensurile mai degrabă difuze ale puterii se transferă rapid și asupra Geopoliticii... Geopolitica pornește de la un sens belicos al politicului, decriptat în termeni realiști. De altfel, cei mai mulți geopoliticieni se situează într-o paradigmă realistă, sunt adepții unei viziuni clasice asupra securității, văzută ca joc cu sumă zero, iar unitatea centrală de analiză utilizată este statul națiune”⁷³.

Geoconomia

Geoconomia a fost un termen foarte răspândit post 1990, când după „sfârșitul istoriei” profetit de Francis Fukuyama, s-a considerat o vreme că analizele de tip clasic ale geopoliticii și geostrategiei, vor fi înlocuite de analizele aparținând unei noi „economii geopolitice”⁷⁴. Mai cu seamă post 2014, s-a văzut clar că adepții acestei teorii nu au avut dreptate, conflictele între marile puteri ale lumii fiind în continuare explicate preponderent prin instrumentele clasice ale geopoliticii.

Creatorul acestui concept, lansat în 1990, este însă considerat de către majoritatea specialiștilor Edward Nicolae Luttwak (1942-), etnic evreu originar din Arad, istoric, strateg și politolog cu studii superioare efectuate în Marea Britanie și SUA, nume faimos în domeniul studiilor strategice, militare, din SUA⁷⁵.

Oferind ample explicații și exemple istorice pentru germenul geoconomie („geo-economics”), autorul american arată următoarele: „Am numit

⁷² Saul Bernard Cohen (2015), *Geopolitics: the Geography of International Relations*, ediția a treia, Lanham et al., Rowman & Littlefield, p. 15: „The true value of modern geopolitics is as a scholarly analysis of the geographical factors underlying international relations and guiding political interactions. Such analysis does not determine the directions that statecraft must take. It does, however, present desirable directions and alerts policy makers to the likely impact of their decisions on these relations and interactions”.

⁷³ Lucian Ștefan-Dumitrescu, *Geopolitica*, în Dan Dungaciu, coordonator (2017), *Enciclopedia relațiilor internaționale*, vol. I (A-M), București, RAO distribuție, pp. 423-424.

⁷⁴ De pildă, John Agnew și Stuart Corbridge prezentau astfel importanța „economiei geopolitice”: „We propose that to understand this new situation requires a new view of geopolitics, which can no longer be seen in terms of the impact of *fixed* (subliniere în text, nota ns.) geographical conditions (heartlands/rimlands, lifelines, chokepoints, critical strategic zones, domino effects etc.) upon the activities of the Great Powers. Rather, today *geopolitical economy* (sublinierea autorilor în text, nota ns.) is replacing classical geopolitics as the fundamental context for the constitution of foreign policy” (*Apud* Joe Painter (1995), *Politics, Geography and “Political Geography”. A Critical Perspective*, Londra et al., Arnold (Hodder Headline Group), p. 143.

⁷⁵ Edward N. Luttwak (1990), *From Geo-Politics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce*, în „The National Interest”, 20 (summer 1990), pp. 17-24.

geoconomie această nouă versiune a vechii rivalități a statelor. În acesta (în geoconomie, nota ns.), capitalul de investiții pentru industrie furnizat sau condus de stat este echivalentul puterii de foc; dezvoltarea de produse subvenționate de stat este echivalentă cu inovarea armelor; pătrunderea pe piață susținută de stat înlocuiește bazele și garnizoanele militare de pe pământ străin, precum și influența diplomatică. Aceleași lucruri – investițiile, cercetarea și dezvoltarea, precum și campaniile de marketing – sunt realizate, de asemenea, în fiecare zi de către firme private din motive pur economice. Dar când statul intervine pentru a încuraja, a ajuta sau a dirija aceste activități, nu mai este o simplă economie (*plain vanilla economics*), ci mai degrabă o geoconomie⁷⁶.

Continuând analogia geoeconomiei cu războiul, Edward Nicolae Luttwak arată următoarele: „În orice caz, în geoeconomice ca și în război, armele ofensive sunt cele mai importante. Dintre acestea, cercetarea și dezvoltarea, hrănită forțat cu sprijin guvernamental și banii plătitorilor de taxe este eventual cea mai importantă... Artileria cercetării și dezvoltării încurajate de stat este crucială, dar infanteria producției poate avea și ea nevoie de asistență⁷⁷... Arma ofensivă finală este finanța de tip prădător. Dacă artileria cercetării și dezvoltării nu poate cuceri piețele prin pura superioritate tehnologică; dacă subvențiile de funcționare nu sunt suficiente, vânzările la export pot câștiga împotriva concurenților puternici prin oferirea de împrumuturi cu dobânzi scăzute⁷⁸.

În sfârșit, acest autor mai arată că în politica mondială tradițională, scopurile erau date de securizarea și extinderea controlului fizic asupra teritoriilor, ca și de câștigarea de influență diplomatică asupra teritoriilor străine. Scopul geoeconomic ar fi dat nu de câștigarea „celui mai înalt standard posibil de viață”, ci „mai degrabă de cucerirea sau protejarea rolurilor dorite în economia mondială⁷⁹.

Pentru uzul cititorului român, menționăm că lucrarea mai sus citată a lui Edward Nicolae Luttwak, care descrie foarte plastic rolul societăților transnaționale post 1990 poate fi înțeleasă și mai bine dacă este citită în paralel cu lucrările lui John Perkins, publicate sub sintagma *Confesiunile unui asasin economic*⁸⁰.

⁷⁶ Idem (1999), *Turbo-Capitalism. Winners and Losers in the Global Economy*, Frome and London, Orion Business Book, pp. 128-129.

⁷⁷ *Ibid.*, p. 131.

⁷⁸ *Ibid.*, p. 132.

⁷⁹ *Ibid.*, p. 133.

⁸⁰ John Perkins (2010), *Confesiunile unui asasin economic*, traducere de Ana Budică, București, Editura Litera International. Ediție originală: John Perkins (2004), *Confessions of an Economic Hit Man*, Berrett-Koehler Publishers Inc.; John Perkins (2016), *Noile confesiuni ale unui asasin economic*, traducere de Ana Budică, Ioana Anca Ion, București, Editura Litera. Ediție originală: John Perkins (2015), *The New Confessions of an Economic Hit Man*, Berrett-Koehler Publishers Inc.